

Tóth Károly

PÉTER ANDRÁS A BUDAPESTI EGYETEMEN*

A 2004. november 23-án Péter Andrásra, a két világháború közötti magyar művészettörténet-írási egyik kiváló, ám tragikus körülmények között, a vészkorszak áldozataként elhunyt művészettörténészére emlékezett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Művészettörténeti Intézete, a róla elnevezett ösztöndíj átadóünnepsége keretében. Az ünnepség és helyszíne, a Múzeum körüli épület adta az ötletet, hogy felidézzük Péter András alakját, aki egyetemi hallgatóként itt kezdte tanulmányait, s egyetemi magántanárként is számos alkalommal megfordult ebben az épületben, itt végezte oktatói munkáját, osztotta meg tudását, tapasztalatait hallgatóival.

Péter András életének két, egymástól elkülönülő szakaszát szeretnénk tanulmányunkban bemutatni. Először egyetemi tanulmányainak időszakát, az 1921 és 1925 közé eső időszakot, majd részletesebben kitérünk az 1932-től kezdődő egyetemi tanársegédi és magántanári munkájára. Mivel a két világháború közötti egyetem szervezeti és oktatási rendszere nagymértékben különbözik a maitól, nem kerülhető el ennek vázlatos ismertetése sem, annak érdekében, hogy megfelelő képet kaphassunk Péter András munkálkodásának körülményeiről.¹

Az egyetemi oktatói karrierjét dokumentáló iratok Péter András esetében – kivételesen szerencsés módon – fennmaradtak az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltárában. A közel harminc, több levéltári fondba szétosztott dokumentum segítségével pontosan rekonstruálni lehet Péter András egyetemi működésének bizonyos aspektusait, ám hozzá kell tennünk azt is, hogy a sok értékes harmincas évekbeli irat mellett, éppen a tragikusan alakult gyvenes évekről nem vallanak a forrásaink.

Ismertetésünket azzal a dokumentummal kezdjük, mely a legautentikusabb forrásnak tekinthető Péter András életéről: a magántanári képesítési

pályázathoz csatolt, 1934-ben írt önéletrajzzal,² mely különösen értékes közlésnek tekinthető egyetemi tanulmányaival kapcsolatban – ezt szó szerint, néhány magyarázó lábjegyzetekkel ellátva közöljük.

Életrajz

Alulírott születtem Budapesten 1903. november 21-én. Atyám Péter Jenő okl. gépészmérnök, a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda vezérigazgatója, anyám Auer Margit. Középiskolai tanulmányaimat a budapesti Református Főgimnáziumban (I–V. osztály) és a budapesti Gyakorló Főgimnáziumban (VI–VIII. osztály) végeztem és az utóbbi intézetben tettem érettségít jeles eredménnyel az 1921. évben. Egyetemi tanulmányaimat a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetemen végeztem, ahol dr. Gerevich Tibor, dr. Hekler Antal, dr. Kuzsinszky Bálint és dr. Pauler Ákos professzor urak előadásait hallgattam. Egy szemesztert töltöttem a párizsi Sorbonne-on, ahol Henri Focillon professzor úrnak voltam tanítványa. Már egyetemi tanulmányaim alatt több ízben tettem hosszabb külföldi tanulmányutakat, elsősorban a nagy külföldi múzeumok megismerése céljából, s ezen alkalmakkor rövidebb ideig külföldi egyetemeken is hallgattam kiváló művészettörténet-professzorokat, így elsősorban Strzygowsky-t és Schlosser-t Bécsben (1922) és Wölfflint Münchenben (1923). Doktori diplomámat 1925-ben szereztem a budapesti Kir. Pázmány Péter Tudományegyetemen, keresztény archeológia főtárgy és művészettörténet és klaszszikus archeológia melléktárgyakból dr. Gerevich Tibor, dr. Hekler Antal és dr. Kuzsinszky Bálint professzor uraknál, summa cum laude eredménnyel. Az 1925–26 és 1926–27. években a Római Magyar Történeti Intézet ösztöndíjas tagja voltam és itt az Intézet igazgatója, dr. Gerevich Tibor professzor úr vezetése és irányítása mellett végeztem művészettörténeti tanulmányokat. Az 1927. évben hosszabb időt töltöttem Sienában, ahol elsősorban a trecento festészetének történetével foglalkoztam. Az 1929. évben hosszabb külföldi tanulmányúton voltam Németországban, Franciaországban, Angliában és Olaszországban. Az 1929–30. években az Országos Magyar Szépművészeti Múzeumban voltam fizetéstelen gyakornok, és itt a Grafikai Osztályban dr. Hoffmann Edit igazgatóúr vezetése mellett működtem. Az 1931. évben ismét hosszabb időt töltöttem Olaszországban, elsősorban Firenzében, Sienában és Rómában, ahol az olasz középkor művészetére vonatkozó tanulmányaimat folytattam, és behatóan foglalkoztam a renaissance, különösen az antik művészet középkorban gyakorolt hatásának problémáival. Ugyanezen évben, az utóbb megjelölt problémák behatóbb tanulmányozására, meghívott vendége voltam a hamburgi Kulturwissenschaftliche Bibliothek Warburg-nak, 1932 januárjában pedig a Prof. Gabriel Millet igazgatása alatt álló párizsi École des Hautes Études-ön tartottam ugyanezen tárgykörben francia nyelvű előadást. 1932 ősze óta a budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténet és Keresztény

Régészeti Intézetének vagyok fizetéstelen tanársegédje és hivatalba lépésem óta rendszeresen tartok az Intézet Igazgatójának megbízásából előadásokat és gyakorlatokat. 1933. október óta – egyetemi állásom mellett – a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomdánál is működöm, ahol elsősorban irodalmi és művészeti kérdések foglalkoztatnak.

Budapest, 1934. április 30.

Péter András

Mint a fentiekből világosan kiderül, Péter András már egyetemista korában megszerezte azt a tapasztalatot, mely elindította a kutatói és a tanári pályán: Európa legnevesebb művészettörténész professzorainak előadásait volt módja látogatni, személyesen ismerte őket. A külföldön látottak és hallottak nemcsak tárgyi tudását bővítették, hanem módszertani szempontból is hasznosnak bizonyultak: az európai és a magyar művészet viszonyának vizsgálatahoz és a magyar művészettörténet-írás értékeléséhez megfelelően széles perspektívát nyújtottak.³

A budapesti egyetemen 1921-ben, Hekler Antal működött a Művészettörténeti és Klasszika Archeológiai Intézet igazgatójaként, nyilvános rendes tanári kinevezéssel már 1918 óta. Mint a korabeli tanrendek bizonyítják, Hekler az 1921 és 1925 közötti korszakban több különböző művészettörténeti korszakkal foglalkozott előadásain: a gótikától a XIX. századig, Pheidiastól Michelangelóig kalandozott az egyetemes művészettörténetben.⁴ 1911-től a budapesti egyetem magántanára volt Gerevich Tibor, aki 1924-ben nyert rendes tanári kinevezést a Keresztény régészeti tanszék élére,⁵ de Olaszországi kiküldetése miatt csak később kezdte meg az oktatást. Tanszékének nevét 1930-ban Művészettörténeti és Keresztény Régészeti Intézetté változtatták, s ezzel jött létre a két világháború közötti korszakot meghatározó kettős művészettörténeti tanszéki struktúra, mely véglegesen csak Gerevich halála után, 1954-ben szűnt meg. Péter András egyetemista évei alatt Gerevich 1921-ben, még magántanárként hirdetett meg órát „Az olasz reneszánsz művészete” címmel.⁶ Ezután legközelebb csak 1925-ben, „A keresztény művészet első századai” és „A régi magyar egyházi ötvösség”-ről adott elő, immár egyetemi tanári minőségben.⁷ Péter András önéletrajzában még két nevet említett a pesti egyetemen hallgatott előadók közül: Pauler Ákosét és Kuzsinszky Bálintét. Pauler Ákos filozófiai előadásai igen széles körűek voltak: ókori filozófiával, Hegellel, a középkori platonizmussal és Duns Scotussal is foglalkozott óráin.⁸ Kuzsinszky Bálint főleg a klasszikus kori görög szobrászatról és a császárkori római képzőművészetről és építészetről, illetve Pannónia római kori emlékeiről adott elő.⁹

A fentiekből egyértelmű tehát, hogy Péter András az egyetem több professzoránál is hallgatott órákat, széles körű érdeklődésének megfelelően. Legjobb kapcsolatban azonban Gerevich Tiborral lehetett, akinek a vezetése

mellett védte meg doktori értekezését, mely az „Árpádházi Szent István, Szt. Imre és Szt. László a középkori művészetben” címet viselte. Valószínűleg Péter András választásában nagy szerepet játszott az, hogy trecento-specialistának készülve a kiváló olaszországi kapcsolatokkal rendelkező tanár felé orientálódott. Az akkori képzési rendszernek megfelelően rögtön az egyetemi képzés végén került sor a bölcsészdoktori cím megszerzésére.¹⁰ Mint az életrajzból is kiderült, a doktori szigorlaton nem a pályázó által beadott dolgozatot kellett megvédeni – az ugyanis már ismert volt a tanárok előtt –, hanem a doktori vizsgabizottságba meghívott három egyetemi tanár által a helyszínen meghatározott különböző témáról kellett előadni. Ha mindhárman meg voltak elégedve a doktorjelölt felkészültségével, együttes döntésük eredményeként adományozhattak bölcsészdoktori címet. Mindenkinek egy főtárgyat kellett választania: Péter András esetében ez a keresztény régészet volt.

Péter András tehát mindössze 22 évesen már ennek a fokozatnak a birtokosaként mehetett ki Rómába, az ott működő Magyar Történelmi Intézet ösztöndíjával, melynek elnyerését minden bizonnyal Gerevich Tibornak köszönheti, aki akkor már az intézet igazgatójaként működött. Az ő vezetésével végzett Péter András Olaszországban kutatásokat, melyeket az ösztöndíj lejártá után az édesapja által anyagilag támogatott külföldi tartózkodásokkal hosszabbított meg. Ez idő alatt tudott elmélyedni itáliai levéltári kutatásaiban és a Magyarországon nem fellelhető szakirodalomban, melyek megadták az alapot az első nemzetközi publikációkhoz. Nyilvánvaló azonban, hogy családjának és kifejezetten édesapjának nagy anyagi áldozatot kellett hozni, hogy fia tanulmányait és kutatásait finanszírozzon.¹¹

Az önéletrajzban láthattuk, hogy 1932 őszén kezdte meg oktatói tevékenységét a Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténelmi és Keresztény Régészeti Intézetében, azaz rögtön szerepet kapott az akkor kialakított prozemináriumi rendszerben,¹² mint a Gerevich Tibor által vezetett Intézet egyéves időtartamra felvett fizetés nélküli tanársegéde.¹³ A gyakorlatnak megfelelően ezt a megbízást évenként hosszabbították meg.¹⁴ A tanársegéd feladata a gyakorlati órák, azaz szemináriumok, prozemináriumok, múzeumi gyakorlatok tartása mellett az intézet birtokában levő képzőművészeti gyűjtemények kezelése és egyéb intézeti adminisztrációs munka volt.

Péter András kollegái két művészettörténelmi tanszéken a következő személyek voltak:¹⁵ a Művészettörténelmi és Klasszika-Archeológiai Intézetben igazgató: Hekler Antal, az ő fizetés nélküli tanársegédje Kampis Antal, fizetés nélküli gyakornoka pedig Bogyay Tamás volt 1937-ig,¹⁶ utána Ferdinándy Mihály töltötte be ezt a helyet. A másik, Gerevich Tibor vezette tanszéken, a Művészettörténelmi és Keresztény Régészeti Intézetben fizetés nélküli tanársegédként Péter András, fizetés nélküli gyakornokként Nagy Zoltán, majd 1934-től Pálinkás László.¹⁷ 1933-tól Polgár Júlia is ebben a beosztásban dolgozott.¹⁸ A prozemináriumok vezetésébe az egyetemi magántanárok is bekapcsolódtak, mint például Kapossy János, Genthon István, Horváth Henrik, Pigler Andor, Ybl Ervin.

A fenti állásokban a felsoroltak közül csak az igazgatói státuszban levő egyetemi tanárok kaptak fizetést. A fizetetlen egyetemi státuszt betöltőknek – nemcsak a művészettörténészeknek – más megélhetési forrást kellett keresniük, általában valamely jelentős közgyűjtemény, kulturális intézmény vagy hivatal alkalmazásában álltak. Péter András helyzete különleges volt, mivel 1933 után az édesapja által igazgatott Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomdában irodalmi és művészeti tanácsadóként dolgozott főállásban, mely állást édesapja ajánlotta fel neki. Zádor Anna visszaemlékezései szerint, aki ugyancsak a Franklin alkalmazottja volt, Péter András ezt a munkát örömmel és lelkesedéssel végezte, s emellett saját kutatásaira, könyv- és fotótárának bővítésére is maradt ideje.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a két világháború közötti korszak egyik legfontosabb magyarországi kiadójának, a Franklinnak a korabeli könyvkiadói és könyvterjesztői tevékenysége még nagyrészt feltáratlan, s a második világháború alatt keletkezett pusztulás miatt minden bizonnyal sok területen megismerhetetlen is marad. Bizonyosnak tekinthetjük azonban, hogy a kiadó életének szervezésében és az üzletstratégia kialakításban nagy szerepet kapott Péter András és hasonló munkakörben dolgozó kollegája, Schöpflin Aladár is. Az ő szervező munkájuknak köszönhető a Társulat tehetséges, fiatal írókból álló gárdájának szerződtetése, akikkel főként ők ketten tartották a kapcsolatot. A kiadó körébe tartozott ekkor Németh László, Illyés Gyula, Cs. Szabó László, Szabó Zoltán, Sőtér István, Szabó Lőrinc, Déry Tibor, Gyergyai Albert, Vas István, Keresztury Dezső, Nemes Nagy Ágnes és Radnóti Miklós is. Többségüknek a Franklin kiadó gondozásában látott napvilágot első könyvük, verseskötetük, műfordításuk. A Franklin Társulat igazgatóságában ekkor Kornis Gyula, Ravasz László, Szász Károly, Rados Gusztáv és Erdély Sándor mellett – valószínűleg nem véletlenül – Gerevich Tibor is helyet kapott.¹⁹ Az olasz irodalommal kapcsolatos kiadványok létrehozásában jelentős szerepet töltött be. Péter és Schöpflin szervezésével indult útjára 1933-ban a kiadó szépirodalmi és művészeti folyóirata, a *Tükör* is, melyben Péter Andrásnak is jelentek meg cikkei, túlnyomórészt kritikák.

Minden bizonnyal a Gerevich Tiborral fenntartott kiváló kapcsolata az alapja annak, hogy Péter András 1934-ben, két évvel tanársegédi állásának elnyerése után beadta pályázatát a magántanári címre.

A magántanári intézmény 1848 és 1950 között állt fenn a budapesti egyetemen. 1848-ban, a cím létrehozásakor célját az Eötvös József által kidolgozott egyetemi szabályzat úgy fogalmazta meg, azért van szükség a magántanárokra, hogy „a rendes tanárokon kívül, más jeles egyéneknek is, a ministerium által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak”²⁰. Az eötvösi elv egy olyan tanári állást kreált, melynek lényege a minél nagyobb egyetemi tanszabadság biztosítása és egy téma legjobb szakértőinek az egyetemi oktatásba való bevonása. Az intézmény gyökerei a porosz egyetemi oktatásban találhatóak meg, Eötvös a német „privat-dozent” kifejezést fordítja magyarra, s az ott

alkalmazott elveket is átveszi. A tisztség következő szabályozása 1871-ben, Pauler Tivadar kultuszminisztersége idején történt, az akkori megfogalmazás így hangzik: „Az egyetemi magántanárok határozott tanszakok tanítására jogosított férfiak, kik jogosítványaiknál fogva előadásaikat az egyetemen hirdethetik s tarthatják meg.” 1910-re tovább finomodik a meghatározás és egy hármas funkció alakul ki: a magántanári cím tehát tudományos fokozat, egyetemi tanítási jog, és a nyilvános, rendes egyetemi tanári cím előtti fokozat.²¹

A magántanárok tehát nem főállású alkalmazottjai az egyetemnek, hanem csak mellékállásban oktatnak. Jelentős eltérés a rendes tanárokkal szemben az, hogy fizetést nem, vagy csak nagyon kis mértékben kaptak, melyet a hallgatók által befizetett tandíjból finanszíroztak a megtartott órák és az órákat látogató diákok száma szerint. Az egyetemen való órátartás jogát közvetlenül a kartól, tehát a nyilvános rendes tanárok döntésének értelmében nyerték el. Ezt a képesítést nevezték „habilitációnak”, mely azonban csak egy bizonyos tárgykör oktatásának engedélyét jelentette. (Rendes tanári kinevezése előtt például Péter Andrásához hasonlóan Gerevich Tibor is az „Olaszországi művészet” tárgykör magántanára volt.) A habilitációra benyújtott pályázatnak számos formai követelményt kellett kielégítenie, de talán a legfontosabb, hogy minimum három évvel az adott személy bölcsészdoktori címének megszerzése után történhetett csak meg a kérelem beadása.

A magántanároknak a gyakorlatban több olyan kötelezettségük, illetve joghiányuk volt, melyből egy hierarchikus és a rendes tanárok tekintélyén alapuló egyetemi rendszert kell feltételeznünk. Ezt támasztja alá, hogy a magántanárok nem voltak tagjai az egyetemi testületeknek; mindössze két képviselőt delegálhattak a kari tanácsba. Maximalizálták az általuk tartott órák számát heti ötben. A rendes tanárok ellenőrzési jogot gyakoroltak a magántanár tanítási anyaga, illetve óraterve fölött, sőt a vizsgáztatási jogot sem adták meg nekik. Így fordulhatott elő, hogy egy Péter Andrásnál hallgatott előadássorozatból Gerevich Tibornál kellett kollokválni. A magántanári képesítés nem örökre szólt, ha a habilitált nem tett eleget kötelezettségeinek, azaz két éven keresztül nem tartott órát, automatikusan elvesztette címét. A magántanár és a rendes tanár között különbséget jól jelzi, hogy a magántanárokat a mindenkori vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezte ki, míg a rendes tanárokat a legfőbb közjogi méltóság (király, kormányzó, köztársasági elnök).

A magántanári cím megszerzéséhez a következő eljárásokon kellett végigmennie a pályázóknak. A képesítésre szóló beadványát formai szempontból a szakelőadó bírálta el, majd továbbította egy „előzetes bírálásra” kijelölt tanárnak, aki a pályázóhoz hasonló tudományterületről került ki, s jogában állt eldönteni, hogy az adott tárgykörre szükség van-e az egyetemen. A pályázathoz csatolni kellett a hivatalos okiratokon kívül önéletrajzot, előadás-tervezetet, egy az előadás tárgyköréből írt értekezést, publikációs listát, intézetigazgatói engedélyt a jövőben használni kívánt eszközökről és helyiségekről. Az 1926/27-es tanévtől bevezetik, hogy mellékelni kell a forradalmi időkben (1918–19) ta-

núsított magaviseletről szóló igazolást, illetve becsületszóra adott nyilatkozatot arról, hogy a pályázó tagja volt-e valaha szabadkőműves páholynek.²²

A rendes tanári elbírálás után kezdődik meg a képesítési eljárás, ahol a tudományos felkészültségről kell elsősorban számot adni egy habilitációs dolgozat formájában. A habilitációs dolgozatot két a kari tanács által kijelölt szakszempontról hozzáértő bíráló nézte át, majd jelentést tett arról a kari tanácsülésen. A habilitációs dolgozat és annak bírálata igen sokáig, akár egy évig is elhúzódhatott. A két szakvélemény alapján határozattal döntötte el a kari tanács, hogy a pályázó szóbeli vizsgára bocsátható-e. Amennyiben pozitív döntés született, sor kerülhetett egy körülbelül egyórás szóbeli vizsgára, melyen a tanári kar tagjai kérdezték a jelöltet. Ennek ugyancsak sikeres teljesítése után került sor a leendő magántanár nyilvános, az egyetem valamely előadótermében megtartott előadására. A próbaelőadás után rögtön bejelentették a képesítési eljárás befejezését és a magántanári cím sikeres megszerzését.

Péter András 1934. április 30-án adta be magántanári habilitációs kérelmét az „Olasz művészet” tárgykörből.²³ Ehhez csatolta a már ismertetett életrajzot és Gerevich Tibor engedélyét, melyben kijelentette, hogy a vezetése alatt álló Művészettörténeti és Keresztény Régészeti Intézet tanársegédeként használhatja az Intézet „minden felszerelését oktatási és egyéb tudományos célokra” „magántanárrá való képesítése esetén”.²⁴ Csatolta az előadás-tervezetet is, arról, hogy milyen órákat szándékozik tartani.²⁵ Ezek a következők az első négy félévben:

„I. Itália művészete a római birodalom összeomlásától a XI. század végéig. (Különösen hangsúlyozandók volnának az itáliai művészetnek a késő antik, a népvándorlási kor és Bizánc művészetével fennálló kapcsolatai).

II. A román stílus-korszak művészete Olaszországban, (különös tekintettel az olaszországi román művészetben mutatkozó francia hatásokra és az olaszországi román művészetnek Franciaországba való visszahatására).

III. A gótika kialakulása az olasz művészetben.

IV. A dugento és a trecento festészete, (különös tekintettel a bizánci és az antik festészettel fennálló kapcsolatokra).”

A hivatalos felterjesztés a kar elé négy nap múlva került, 1934. május 4-én, ahol a testület 19 igen és 12 nem ellenében elfogadta, hogy meginduljon a habilitációs eljárás az „olasz művészet” tárgykörben. Az ügymenet következő irata azonban már csak 1935. április 2-áról maradt fenn.²⁶ Ez a Gerevich Tibor által írt jelentés a magántanári pályázatról. Az egyetem másik művészettörténet-professzora, Hekler Antal április 15-én nyújtotta be jelentését a kari tanács számára, mely 34 igen és 3 nem szavazat mellett elfogadta azt.²⁷

Ezek után 1935. május 10-ére tűzték ki Péter András magántanári kollokviumát, azaz szóbeli vizsgáját. A magántanári kollokviumi bizottság elnöke a mindenkori Dékán volt, e tisztséget ekkor Németh Gyula töltötte be. A bizottságban a rendes tanárok közül jelen voltak: Hekler Antal, Császár Elemér, Gerevich Tibor, Zambra Alajos, Eckhardt Sándor, Bajza József, Huszti József, az utóbbi a jegyzői feladatokat is betöltötte.²⁸

Az első vizsgakérdéseket Hekler Antal tette fel:

- *Esztergomi ásatások magyar művészettörténeti szempontból*
- *Olasz-magyar kapcsolatok problematikája a magyar művészettörténet szempontjából*

Gerevich Tibor kérdései:

- *az olasz trecento gótikus építészet*
- *a manierizmus kutatásának jelenlegi állása*
- *a fiatal Tizian és Giorgone kapcsolata*

A bizottság „egyhangú elismeréssel elfogadta” a feleleteket és megadta az engedélyt a próbaelőadást tartására, melyet Péter András „A trecento festészet stílusfejlődése” címen négy nappal később május 14-én tartotta meg, s az előadást is egyhangúlag elfogadták.²⁹ A habilitáció sikeres megszerzéséről szóló dokumentumot 1935. május 28-án állították ki, Hóman Bálint vallás-és közoktatásügyi miniszter kinevezési okmánya június 18-án érkezett meg.

A két világháború között jelentősen megnőtt a magántanárok száma, 1935-ben a Bölcsészettudományi Karnak kilencvennyolc ilyen státuszú oktatója volt. Péter András felvételével számuk kilencvenkilencre nőtt. Közülük Kaposy János, Pigler Andor, Horváth Henrik és Ybl Ervin művészettörténeti tárgykörrel rendelkeztek. Péter András egyik legközelebbi kollégája, Genthon István 1935. július 18-án, egy hónappal Péter András után nyerte el a magántanári képesítését. Ám ő soha nem került tanársegédi állásba, mindvégig prosezeminárium vezetőként működött.³⁰

Péter András a következő órákat tartotta magántanárként az egyetemen:³¹

Péter András órái a Művészettörténeti és Keresztény Régészeti Intézetben 1935 –1943

Félév	Óracím	Időpont	Helyszín	Óra- szám
1935/36 I.	Meghatározási gyakorl atok	P 11–1	XII. terem	2
1935/36 II.	Az olasz festészet története II. (A XIV. sz ázad)	H 5–7	XII.	2
1936/37 I.	Művészettörténeti irodalom (Prosezeminárium)	H 5–6	XII.	1
	Meghatározási gyakorl atok	P 11–1	XII.	2
1936/37 II.	Művészettörténeti irodalom (Prosezeminárium)	H 5–6	XII.	1
1937/38 I.	Művészettörténeti meghatározási gyakorlatok (Prosezeminárium)	P 11–1	XII.	2
	A manierizmus	H 5–7	XII.	2
1937/38 II.	Művészettörténeti meghatározási gyakorlatok (Prosezeminárium)	P 11–1	XII.	2
1938/39 I.	Művészettörténeti meghatározási gyakorlatok (Prosezeminárium)	P 11–1	II.	2
	Művészet és társadalom az olasz renaissance-ban	H 5–7	XII.	2

Félév	Óracím	Időpont	Helyszín	Óra- szám
1938/39 II.	Művészettörténeti meghatározási gyakorlatok (Proszeminárium)	P 11–1	VIII.	2
1939/40 I.	Az olasz trecento festészete	H 5–7	VIII.	2
	Művészettörténeti meghatározási gyakorlatok (Proszeminárium)	P 11–1	VIII.	2
1939/40 II.	– nem tartott órát külföldi tartózkodás miatt	–	–	–
1940/41 I.	A manierizmus	K 4–6	II.	?
1940/41 II.	Az olasz barokk festészet története	K 5–7	XIII.	2
	Gyakorlatok az olasz barokk- festészet köréből	később kijelölve	XII.	2
1941/42 I.	A trecento festészete (Folytatás)	később	VIII.	2
	Meghatározási gyakorlatok	kijelölve	VIII.	1
1941/42 II.	Toscana festészete a gyakorlatban	u. a.	VIII.	1
	Meghatározási gyakorlatok	u. a.	VIII.	1
1942/43 I.	Meghatározási gyakorlatok (Szépművészeti Múzeum)	Cs 5–7	SzM ³²	2

Amint a táblázatból is jól látható, Péter András előadásai mellett főleg proszemináriumokat és emlékmeghatározási gyakorlatokat tartott. Utolsó óráját az 1942/43-as tanévben hirdette meg, de nem tudjuk biztosan, hogy befejezte, befejezhette-e még az akkor megkezdett félévet. A fiatalon félbeszakadt oktatói pálya egyéb tárgyi emlékeinek – a tanítványok órajegyzetei, nyomtatásban megjelent jegyzetek, óravázlatok – feltárása még jövőbeni kutatások tárgyát képezheti, jelen dolgozat megírásakor sajnos nem álltak rendelkezésünkre.

Végezetül az egykori mester, Gerevich Tibor rövid, tömör ajánlásának szavai álljanak itt, melyeket Péter András magántanári kérelméhez írt:

„Péter András karunkon fizetéstelen tanársegéd, tudományos munkáját széleskörű emlékmeghatározási gyakorlatok tartott. Utolsó óráját az 1942/43-as tanévben hirdette meg, de nem tudjuk biztosan, hogy befejezte, befejezhette-e még az akkor megkezdett félévet. A fiatalon félbeszakadt oktatói pálya egyéb tárgyi emlékeinek – a tanítványok órajegyzetei, nyomtatásban megjelent jegyzetek, óravázlatok – feltárása még jövőbeni kutatások tárgyát képezheti, jelen dolgozat megírásakor sajnos nem álltak rendelkezésünkre.

„Péter András karunkon fizetéstelen tanársegéd, tudományos munkáját széleskörű emlékmeghatározási gyakorlatok tartott. Utolsó óráját az 1942/43-as tanévben hirdette meg, de nem tudjuk biztosan, hogy befejezte, befejezhette-e még az akkor megkezdett félévet. A fiatalon félbeszakadt oktatói pálya egyéb tárgyi emlékeinek – a tanítványok órajegyzetei, nyomtatásban megjelent jegyzetek, óravázlatok – feltárása még jövőbeni kutatások tárgyát képezheti, jelen dolgozat megírásakor sajnos nem álltak rendelkezésünkre.

Végezetül az egykori mester, Gerevich Tibor rövid, tömör ajánlásának szavai álljanak itt, melyeket Péter András magántanári kérelméhez írt:

„Péter András karunkon fizetéstelen tanársegéd, tudományos munkáját széleskörű emlékmeghatározási gyakorlatok tartott. Utolsó óráját az 1942/43-as tanévben hirdette meg, de nem tudjuk biztosan, hogy befejezte, befejezhette-e még az akkor megkezdett félévet. A fiatalon félbeszakadt oktatói pálya egyéb tárgyi emlékeinek – a tanítványok órajegyzetei, nyomtatásban megjelent jegyzetek, óravázlatok – feltárása még jövőbeni kutatások tárgyát képezheti, jelen dolgozat megírásakor sajnos nem álltak rendelkezésünkre.

Péter András pályája és tudományos munkássága csonka és befejezetlen maradt. A kiváló családi háttérrel rendelkező, felkészült, ambiciózus kutató számára számos olyan körülmény adott volt, melyek szinte predesztináltak arra, hogy nemzetközi szinten is elismert munkássággal a háta mögött a jövőben esetleg a budapesti egyetem tanára lehessen. A magántanári képesítés megszerzése az első lépcsőfok volt ezen az úton, ennek elérése Péter András számára azonban már nem adatott meg.

JEGYZETEK

* A dolgozat 2004. november 23-án előadás formájában hangzott el az Eötvös Loránd Tudományegyetem Művészettörténeti Intézete által rendezett Elődeink és kortársainak a magyar művészettörténet-írásban című konferenciáján, melynek egyik elemeként került sor a Péter András-ösztöndíj átadására az ösztöndíjat alapító Péter János jelenlétében. A dolgozat megírásához nyújtott segítséget ezúton is szeretném megköszönni Prokopp Mária professzornak és Bizzer Istvánnak.

¹ Az általunk fellelt dokumentumok közlését azért tartottuk fontosnak, mert Péter András életéről viszonylag kevés forrás és feldolgozás áll rendelkezésünkre. Ezek közül az alábbiakat tartottuk megemlítendőnek: ZÁDOR Anna: Péter Andrásról – baráti szemmel. In: PÉTER András: *A Trecento festészete*. Budapest, 1983. 97–101. PROKOPP Mária: Péter András (1903–1944). In: PÉTER András: *A Trecento festészete*. Budapest, 1983. 102–107. THURZÓ Gábor: Péter András (1903–1944) In: „S két szó között a hallgatás...” *Magyar mártír írók antológiája*. II. köt. Vál. és szerk.: KERESZTURY Dezső–SÍK Csaba. Budapest, 1970. ZÁDOR Anna: Tizenöt év a Franklin Társulatnál. Emlékezéseim III. *Új Művészet*, 5. évf., 1994, 1. sz. 65–67. PATAKI Gábor: Péter András. In: *A magyar művészettörténet-írás programja. Válogatás két évszázad írásaiból*. Budapest, 1999. 204–205. és ugyanezen kötetben: MAROSI Ernő: Utószó. Programok a magyar művészettörténet-írás számára. 353.

² Eötvös Lóránd Tudományegyetem Levéltára (a továbbiakban: ELTE Lt.) 1417/1933–34. (1934. április 30.) Péter András magántanári képesítésre vonatkozó iratok.

³ PÉTER András: Előszó. In: Uő.: *A magyar művészet története*. I. köt. Budapest, 1930.

⁴ *A budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem tanrendje az MDCCCXX–MDCCCXXI. tanév első és második félévére*. Budapest, 1921., és azt követően 1925-ig. (a továbbiakban az adott év Egyetemi Tanrendje) Hekler Antal óracímei: A gotika szelleme, Az olasz szobrászat fénykora, Az újabb művészettörténeti szakiro-

dalom áttekintése (folyóirat szemle) (1921); Barokkproblémák, A XIX. századi festészet főbb irányjai, Emlékmeghatározás (1923); Portraitművészetek az ókorban, Leonardo da Vinci és követői, A magyarországi renaissance-művészet írott kútfoi és szakirodalma (1924); A XIX. század szobrászata, Phidias, Michelangelo problémák (1925)

⁵ A Keresztény régészeti tanszék mint gyűjtemény Czobor Béla irányítása alatt 1897 május 18-tól 1904. január 23-ig állt fenn, s az ő halálával szűnt meg. Ennek a gyűjteménynek(!) az élére 1924. november 28-án Gerevich Tibort nevezték ki. 1926-ban azonban a keresztény régészeti gyűjteményt átalakították intézetté, mely 1930 júniusában veszi csak fel a Művészettörténeti és keresztény régészeti intézet nevet. SZENTPÉTERY IMRE: *A Bölcsészettudományi Kar története 1635 – 1935*. Budapest, 1935. 631. (A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története IV)

⁶ Egyetemi Tanrend 1921.

⁷ Egyetemi Tanrend 1925.

⁸ Egyetemi Tanrendek 1921–1925.

⁹ Egyetemi Tanrendek 1921–1925.

¹⁰ A Bölcsészettudományi Kar hallgatóinak nagy része először megszerezte a tanári oklevelet, s csak azután kapta meg a bölcsészdoktori címet. A sorrend azonban lehetett fordított is.

¹¹ Erre utal Zádor Anna is Péter Andrásról írott visszaemlékezésében: ZÁDOR Anna: Péter Andrásról – baráti szemmel. In: PÉTER András: *A trecento festészete*. Budapest, 1983. 97.

¹² SZENTPÉTERY: *i. m.* 642. A proszeminárium rendszert az 1932/33-as tanévben vezették be.

¹³ ELTE Lt. 846/1932–33. Az egyetemi tanárségédi kinevezési kérelmet Gerevich Tibor 1932. július 26-án nyújtotta be a Rectorsi Hivatalhoz. Péter András első egyetemi tanárségédi kinevezése az 1932. szeptember 1-től 1933. augusztus 31-ig tartott.

¹⁴ Az 1933. szept. 1-jétől 1935. aug. 31-ig tartó kinevezés: ELTE Lt. 1512–13/ 1932–33. Az 1935–36-os tanévre vonatkozó kineve-

- zés: ELTE Lt. 1392–95/ 1934–35. Érdekes-
ségként jegyezzük meg, hogy ekkor, 1935
márc. 13-án írt levelében Gerevich két évre
szóló kinevezést kért Péter András számá-
ra, de csak egy éveset kapott. 1936. szept-
ember 1-jétől 1937. augusztus 31-ig szóló
kinevezés: ELTE Lt. 1303/1935–36.
- ¹⁵ *A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter
Tudományegyetem almanachja fennállásá-
nak 298. tanévében az MCMXXXII–
MCMXXXIII. tanévre.* Budapest, 1933. 80.
(a továbbiakban Egyetemi almanach 1932–
1933.)
- ¹⁶ Egyetemi Almanach 1937–38. 105.
- ¹⁷ Egyetemi Almanach 1934–35. 91–92.
- ¹⁸ Egyetemi Almanach 1932–33. 80.
- ¹⁹ A Franklin Társulatban a két világháború
között történt legfontosabb vonatkozó ese-
ményeit összefoglaló tanulmány: VOIT
Krisztina: A Franklin Társulat tevékeny-
ség a két világháború között. In: *Kovács
Máté emlékkönyv.* Szerk.: SZELLE Béla,
1983. 124–136.
- ²⁰ A magántanári tisztség történetének fel-
dolgozását Bíró Judit végezte el: ezen rész
megírásakor nagymértékben támaszkod-
tam erre a munkára. Bíró Judit: *Magán-
tanárok a Pesti Tudományegyetem.* Buda-
pest, 1990. (Fejezetek az Eötvös Lóránd
Tudományegyetem történetéből 12.)
- ²¹ Bíró: *Magántanárok...* 1990. 81.
- ²² Bíró: *Magántanárok...* 1990. 14.
- ²³ ELTE Lt. 1417/1933–34/1
- ²⁴ ELTE Lt. 1417/1933–34/2/1
- ²⁵ ELTE Lt. 1417/1933–34/2/2
- ²⁶ ELTE Lt. 1417/1933–34/3
- ²⁷ Ez a dokumentum elveszett, de az összegző
jelentésből kiderül, hogy az 1417/1933–
34/4-jelzetet viselte.
- ²⁸ ELTE Lt. 1417/1933–34/5
- ²⁹ ELTE Lt. 1417/1933–34/6
- ³⁰ Egyetemi Almanach 1935. 70.
- ³¹ Egyetemi tanrend 1935; 1936; 1937; 1938;
1939; 1940; 1941; 1942; 1943. Az 1939/40-
es tanév II. félévében külföldi tartózkodása
miatt nem tartott órákat.
- ³² Szépművészeti Múzeum
- ³³ ELTE Lt. 1417/1933–34/